

FURKAN
ÖZTÜRK



BÂKÎ DİVANI SÖZLÜĞÜ

Bağlamalı Dizin ve İşlevsel Sözlük

cilt 1
A-J

BÂKÎ DİVANI SÖZLÜĞÜ

Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük

cilt 1
A-J

cilt 2
K-Z



Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

Furkan Öztürk

BÂKÎ DİVANI SÖZLÜĞÜ

Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük

cilt 1
A-J

“dün”den öğrendiklerimizle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”larımızı aydınlatır.

Bâkî Divanı Sözlüğü-1

Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük

© DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI, 2016

DBY: 23
Edebiyat: 4/1

ISBN: 978-605-4635-20-7 (takım)
978-605-4635-21-4 (cilt 1)

Sertifika No: 18188

Kapaktaki Bâkî minyatürü, Âşık Çelebi'nin Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri 772 numara ile kayıtlı *Meşâirü'ş-Şuarâ*'sından alınmıştır.

Birinci Baskı:
İstanbul, Nisan 2016

Yazar:
Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Editör:
Eren Yalçın

Mizanpaj ve Kapak:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Birlik Ozalit
Nispetiye Mah. Birlik Sok. No: 2 Zemin Kat
Nevin Arıcan Plaza - Levent Beşiktaş / İstanbul
Tel: +90 212 269 30 00 Sertifika No: 20179

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Bâkî Divanı Sözlüğü (Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük),
Yrd. Doç. Dr. Furkan Öztürk
ISBN: 978-605-4635-20-7 (takım), 978-605-4635-21-4 (cilt 1)
Ebat: 16,0 x 23,5 cm cilt 1: 496 s. cilt 2: 448 s. (takım: 944 sayfa)
1- Türk Edebiyatı 2- Osmanlı Edebiyatı 3- Bâkî Divanı
4- Bağlamli Dizin 5- İşlevsel Sözlük

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

EDEBİYAT

Furkan Öztürk

BÂKÎ DİVANI SÖZLÜĞÜ

Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük

cilt 1
A-J



Kısaltma ve İşaretler

| | |
|-------|---------------------------------------------|
| age. | adı geçen eser |
| bas. | baskı |
| bkz. | bakınız |
| C | cilt |
| çev. | çeviren |
| G | gazel |
| haz. | hazırlayan |
| K | kaside |
| krş. | karşılaştırınız |
| Kt | kıta |
| M | musammat |
| md. | maddesi/maddeleri |
| Mtl | matla |
| öl. | ölüm tarihi |
| S | sayı |
| s | sayfa |
| süt. | sütun |
| Yay. | yayımları |
| yay. | yayımlayan |
| yön. | yöneten |
| I | yan anlam, mecazlık anlam |
| [...] | köşeli parantez (sıklıkları göstermek için) |

İçindekiler

Kısaltma ve İşaretler / 4

Önsöz / 7

Giriş / 9

Bibliyografik Kısaltmalar / 19

Açıklamalar / 23

*Bakî Divanı Sözlüğü
(Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük)*

A-J / 25-496

Önsöz

Osmanlı Edebiyatı'nın 16. yüzyıldaki en önemli şairlerinden biri olan 'Sultanü's-şuarâ' Bakî üzerine epey çalışma yapılmıştır. Onun biyografisi ve tarihî kişiliği ile ilgili tartışmalar (saraç-serraç), sanatçı yönü, Osmanlı şiirine Necatî'den sonra getirdiği ivme ve bunun Nedim'e kadar sürdürülebilen çizgisi Osmanlı Edebiyatı araştırmacıları tarafından ele alınarak incelenmiştir. Ayrıca Divan'ındaki ses ve söz sanatları, soyut kavramların tahlilleri, siyasi ve askerî unsurlar, gramer özellikleri ve bunların sayısal verileri yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Sabahattin Küçük'ün tenkitli metninin esas alındığı bu çalışma ile, yukarıda sözü edilen çalışmaları bir ileri seviyeye götürerek Bakî'nin sözvarlığının ortaya çıkartılması hedeflenmiştir. Ayrıca Küçük'ün sağlam ve güvenilir bir metin ortaya koyması ve Bakî Divanı'nın tahlilinin henüz yapılmamış olması, bu çalışma için Bakî Divanı'nın seçilmesinde büyük rol oynamıştır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için önce divan, mesnevi ve diğer edebi eserlerin sağlam kurulmuş metinlerinin mutlaka ortaya çıkarılmış olması büyük önem taşımaktadır.

Bu kitap, bir yönüyle Osmanlı şiiri çalışmaları içinde önemli bir yer tutan tahlil çalışmalarının (Şeyhî, Ahmet Paşa, Necatî, Hayalî, Nevî Divanları) sözlük biçiminde sunumu olarak okunabilir. Ancak bu çalışmada divan tahlillerindeki sınıflandırma (din, insan, toplum, tabiat) sistemi esas alınmamış, alfabetik bir dizelgede Bakî Divanı'nın sözvarlığı ortaya konmak istenmiştir. Daha çok Bakî'nin söz varlığının hangi bağlamlarda kullanıldığını tespit önemli görülmüştür.

Bu çalışma ile üç şey amaçlanmıştır. Birincisi, Osmanlı şiirinde üslup çalışmalarının bilimsel bir temele dayandırılarak somut verilerin ışığında yapılabilmesi için Bakî Divanı'nın sözvarlığını sıklıklarıyla ortaya çıkartmaktır. Çalışmanın ikinci önemli amacı; ortaya konan bu söz varlığını eş zamanlı bir yöntemle anlamlandırmak ve bağlamlı dizin (concordance) temelinde işlevsel bir sözlük hâline getirmektir. İşlevsel anlamları ortaya çıkarabilmek için hem bağlama hem de tarihsel sözlük ve kaynaklara gidilmiştir. Eş zamanlı (synchronic) bir yöntemle yapılan anlamlandırma çalışması, sözcüklerin veya söyleyiş kalıplarının bağlama göre nasıl değiştiğini tespit etmeye de yaramıştır. Ayrıca bu yönüyle, Bakî'nin yaşadığı yüzyılın kültür yapısını da (şiire dö-

nüştürülmüş biçimiyle) konu edinmiştir. Bu konu ile ilgili açıklama ve değerlendirmeler yapılırken eski ve yeni birçok kaynaktan yararlanılmıştır. Kitabın üçüncü amacı ise bir gün tamamlanacağı umulan Türkçenin Tarihsel Sözlüğü için Bakî Divanı'nın sözcük varlığını ortaya çıkararak küçük bir katkı sağlamaktır.

Teknik aşamalarda yardım aldığım Muammer Eroğlu ve merhum Dr. Yücel Dağlı'ya; çalışmamın biçimlendirilmesi ve anlamlandırılması aşamalarında yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Semih Tezcan'a, emekli olana kadar danışmanlığımı yürüten ve bana divan şiirine nasıl bakılması gerektiğini öğreten Hocam Prof. Dr. Cem Dilçin'e, çalışmamı titizlikle kontrol ederek görüş ve eleştirileri ile çok önemli katkılarda bulunan danışman Hocam Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'a teşekkürü bir borç bilirim.

Furkan Öztürk

Bibliyografik Kısaltmalar

- AHMET VEFİK : Ahmet Vefik Paşa, **Lehçe-i Osmânî** (haz.: Recep Toparlı), TDK Yay., Ankara 2000.
- AHTERÎ : Ahterî, Mustafa bin Şemseddin, **Ahterî-i Kebîr**, İstanbul, 2 C., 1310 [1892].
- AKBAYAR : Akbayar, Nuri, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2001.
- ALPARSLAN : Alparslan, Ali, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, YKY, İstanbul 1999.
- AND¹ : And, Metin, **Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası**, Akbank Yay., İstanbul 1998.
- AND² : And, Metin, **40 Gün 40 Gece [Osmanlı Düğünleri, Şenlikleri, Geçit Alayları]**, Toprakbank Yay., İstanbul 2000.
- ATASOY¹ : Atasoy, Nurhan, **15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler**, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 2005.
- ATASOY² : Atasoy, Nurhan, **Derviş Çeyizi, Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000.
- DANKOFF : Dankoff, Robert, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü** (Katkılarıyla İngilizceden çev. Semih Tezcan), TDAD Yay., İstanbul 2004.
- DİLÇİN : Dilçin, Cem, **Studies on Fuzulî's Divan**, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Yay., 2001.
- DLT : Atalay, Besim, **Divan-ı Lugatî't-Türk I-IV**, TDK yay., Ankara 1991.
- DS : **Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, 12 C., TDK. Yay., Ankara 1963-82.
- GÖLPINARLI : Gölpınarlı, Abdülbaki, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2004.
- HÜSEYİN KÂZİM : Hüseyin Kâzım Kadri, **Türk Lugatı [Türk Dillerinin İştikakı ve Edebi Lugatları]**, 4 C. İstanbul 1928-45.

- KOÇU : Koçu, Reşat Ekrem, **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yay., Ankara 1967.
- KUŞOĞLU¹ : Kuşoğlu, Mehmet Zeki, **Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlükleri**, Ötüken Yay., İstanbul 2006.
- KUŞOĞLU² : Kuşoğlu, Mehmet Zeki, **Türk Okçuluğu ve Sultan Mahmut'un Ok Günlüğü**, Ötüken Yay., İstanbul 2006.
- LEVEND : Levend, Ağâh Sırrı, **Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar**, 4.bas., İstanbul 1984.
- MEHMET ESAT : Mehmet Esat Efendi, **Lehçetü'l-Lugat** (haz. Ahmet Kırkkılıç), TDK Yay., Ankara 1999.
- MENINSKI : Meninski, Franciscus a Mesgnien, **Thesaurus Linuarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae, Lexicon Turcico-Arabico-Persicum**, 6 C., yay. Mehmet Ölmez, Simurg Yay., İstanbul 2000.
- MÜTERCİM ÂSİM¹ : Ahmed Âsım, **Burhân-ı Kâtu'** (haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs), TDK Yay., Ankara 2000.
- MÜTERCİM ÂSİM² : Ahmed Âsım, **Okyânüsü'l-Basîf fi-Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhîd**, 3 C., İstanbul 1268.
- OKÇU : Okçu, Naci, **Telaffuzlu Türkçe Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü**, Simurg Yay., İstanbul 2001.
- OLGUN : Demirel, Şener, **Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri**, Araştırma Yay., Ankara 2005.
- ONAY : Onay, Ahmet Talay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı** (haz. Cemal Kurnaz), Akçağ Kitabevi, Ankara 2000.
- ÖZEN : Özen, Mine Esiner, **Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü**, İÜ. Fen Fakültesi Basım Atölyesi, İstanbul 1985.
- ÖZTUNA : Öztuna, Yılmaz, **Türk Musikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2000.
- PAKALIN : Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, 3 C., MEB.Yay., İstanbul 2004.
- PALA : Pala, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yay., Ankara 1995.
- REDHOUSE : Redhouse, James W, **Türkish and English Lexicon** (2.bas.) Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- SALÂHÎ : Mehmed Salâhî, **Kâmûs-ı Osmânî**, İstanbul 1329 [1911].
- STEINGASS : Steingass, F., **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Beirut 1998.
- ŞÂHİDÎ : Verburg, Antoinette C., "The Tuhfe-i Şâhidî: Sixteenth Century Persian-Ottoman Dictionary in Rhyme", **Archivum Ottomanicum**, nr.15, s. 5-87, 1997.

- ŞENTÜRK : Ahmet Atillâ Şentürk, **Osmanlı Şiiri Kılavuzu 1 (Âb-Azrail)**, OSE-DAM Yay., İstanbul 2016.
- ŞÜKÜN : Ziya Şükün, **Farsça-Türkçe Lugat, Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ**, MEB.Yay., İstanbul 1996.
- TOPALOĞLU : Topaloğlu, Ahmet, **Kuran Tercümesi (Sözlük)**, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 1978.
- TIETZE : Tietze, Andreas, **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatu (A-E)**, Simurg Yay., C. I, İstanbul 2002.
- TÖKEL : Tökel, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar (Şahıslar Mitolojisi)**, Akçağ Yay., Ankara 2000.
- TS : **Tarama Sözlüğü [XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesi İle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tarama Sözlüğü]**, (3.bas.), 8 C., Ankara 1995.
- TULUM : Tulum, Mertol, **17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı**, TDK Yay., Ankara 2011.
- YILMAZ : Yılmaz, Mehmet, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözcükler [Ansiklopedik Sözlük]**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

A [3]

1. be!, bre!; buyruk bildiren eylemlerden sonra anlamı pekiştirmek ve yapılan işin doğallığını belirtmek için; bkz. TULUM, s. 243.

G332/5 Ādemün ehl-i riyā sözleri kanın kurudur
Sākıyā töldür a şol kan olacağı içelüm

G520/2 Bi'llāh ey naḥl-i ter ol şive-i refār nedür
Serv-i āzāduña ḡul eyledün a şimşadı

2. vâh, vay!, meded!; Kutsal nesnelere karşı gösterilen saygı pekiştirmesi

G333/6 Bilürsin yüz sürerler āsitān-ı Ka'beye ben de
İşigüñe yüzüm sürsem n'ola a Ka'bem a kıble

ĀB [26]

1. su

G66/4 Ābı hoş ḡāki hevā ehline ḡāyet dil-keş
'Ālemün küy-ı ḡarābāt bir a'lā yiridür

G219/4 Bulup saḡkā-yı hicrān teşne-dil şahrāda Mecnūni
Ecel peymānesin şunmuş ḡayāt ābuna kandurmuş

G279/3 Yaḡan āb üzre āteş şanmañuz keşti-i şahbāyı
Şu'ā'-i tīg-i ḡahrından tutuşdı Şeh Süleymānuñ

G531/2 Geh āb-veş giryān idüp geh bād-veş püyān idüp
Mecnūn-ı ser-gerdān idüp şahrālara şalduñ beni

Mtd 14 Zaḡm-ı şemşirün vefā resmin gidermez sineden
Āb naḡs-ı şüreti maḡv eylemez āyineden

1.1. berraklık ve arılık bağlamında;

G231/2 Mūn'akis olmaz imiş anda ḡayāl-i ruḡ-ı dost
Āb-ı şāfi olamaz ger turlup olmasa şaf

1.2. af ve bağışlanma bağlamında;

G348/6 Ġarḡ ider 'ālemleri bir ḡatre āb-ı maḡfired
Var kıyās it vūs'at-i deryā-yı raḡmet neydügin

1.3. yansıtıcı bir yüzey olan 'āb', bağlamla ilintili olarak 'ayna' metaforuna bağlı durgun bir su birikintisi olarak da izlenebilmektedir.

K17/7 Gösterdi āb 'aks-i gül-i bāḡi nitekim
Nuşret yüzini āyine-i tīg-i şehriyār

K18/15 Zīb ü fer virmek için rüy-ı 'arūs-ı çemene
Yāsemēn şāne şabā māşita āb āyine-dār

G14/2 Dilde envār-ı mihr-i ruḡsārūñ
Ābda māh-tābdur ḡüyā

G18/1 Ey şafā-yı 'arızuñdan çeşme-i ḡurşide āb
Şu'le-i şem'-i cemālün nūr-baḡş-ı āfitāb

G450/1 Sākıyā şevḡ-i ruḡuñ cām-ı şarāb-ı nābda
'Aks-i māh-ı 'ālem-ārādur miyān-ı ābda

1.4. yanaḡın güzelliḡi, etkileyiciliḡi

G463/2 ḡaḡ degüldür görinen āb-ı 'izārında velī
Bī-vefālik o meḡūñ kir getürüpdür yüzine

G527/2 Ruḡ-ı rengünün āb-ı 'arızuñda
Gören dir şuya 'aks-i lāle düşdi

2. akarsu

G99/2 Bir ābdur ki aḡduḡı yir lālezār olur
Tīgüñ ki ḡülsitān-ı şafā cüy-bārdur

G107/5 Cüy-ı ḡüsn ābı taşup çıḡmış o servün biline
Bākıyā şanma miyānında tūran ḡançerdür

G158/3 Tūrmaz ayaḡın almaḡa kaşdı eyler anuñ āb
Ser-keşlik ider var ise tenḡada şanavber

G507/6 Şāyed ol servi kenāre getürem ey Bākī
Varayın yüz süreyin ayaḡına āb gibi

G521/1 Güleşde küyüñ işideli serv oturmadı
Zencirlerle baḡladılar āb tūrmadı

G524/1 Eḡrāf-ı çemenzārı yine āb tūlandı
Gülzāra girüp her yaña şalıñdı bulandı

3. gözyaşı

G29/5 Vücüdüm ḡānesin seyle virür Bākī gözüñ yaşı
Fenā-yı dār-ı bī-bünyāduma bu āb olur bā'ış

G339/2 Gözlerüm ebr-i bahārī gibi āb efşān idüp
Bād-veş sıldımı anı pāk ü mücellā eyledüm

4. sel

G217/6 Göz yaşın çok çok revān it cürm ü 'işyān üzre kim
Aḡduḡı yerde ḡomaz āb-ı firāvān ḡill u ḡış

5. şarap
- G279/4 Hilâl-âsâ fûrûzân oldu baħr-i nîl-gün üzre Şafağdan dem urur **ab-ı** şarâb-âlûdi deryânuñ
6. yağmur (rahmet kaynaklı bekleyiş ve özlem)
- G69/5 Cânâ zülâl-i vaşluñı ağıyar umar 'uşşak umar **Ab-ı** şehâb-ı rahmete kâfir müselmân teşnedür
- G13/2 Şehâb-ı luţfuñ **abın** teşne-dillerden dirîğ itme Bu deştüñ bağrı yanmış Lâle-i Nu'mâniyuz cânâ
- ab u âteş** [2] su ve ateş | 'hilm ve gazab' anlamı için bkz. HÜSEYİN KÂZİM, C. I, s. 2.
- G279/2 Miyân-ı **ab u âteş** oldu cây-i keşti-i şahbâ Baturdı rûzgâr âyin-i 'ışın bezm-i rindânunñ
- G431/1 'Arîzuñ kılmuş kazâ hem-reng o ħadd-i meh-veşe Gör ne yüzdenden imtizâc itdirmiş **ab u âteşe**
- ab u gil** [3] su ve toprak | varlık, tabiat
- K18/30 **Ab u gil** müşğ ü gül-âb ola çemen şahnında Büy-i ħulkıyla gûzâr itse nesim-i eşhâr
- G287/5 Şahn-ı çemende nefha-i bād-ı bahâr ile Bâkî gül-âb u gâliye-misk oldu **ab u gil**
- G312/5 Vücuduñ ħâkini ter tut gözün yaşıyla ey Bâkî Gül-i gülzâr-ı ma'nâ açılır bu **ab u gilden** bil
- ab u hevâ** [4]
1. su ve hava | serinlik
- G270/4 Ħaymeler kurduğı dem kanı ħabâbuñ 'ışa İ'tidâl üzre görüp **ab u hevâsın** kadeĥunñ
- G508/1 Hoş geldi baña mey-gedenün **ab u hevâsı** Va'llâhi güzel yirde yapılmış yıkılası
2. iklim, hoş yer; mey- ab / nây-hevâ paralelliğinde (şarap ve musiki)
- G105/4 Bâğ-i tarab u 'ışa mey-i nâb u dem-i nây Ħaĥkâ bu 'aceb ĥüb u laţif **ab u hevâdur**
- eşk- ab/âh-hevâ paralelliğinde
- G148/5 Mülk-i ğamda eşk ü âh egler beni Ol yirün **ab u hevâsı** hoş gelür
- ab u tâb** [2]
1. parlaklık, güzellik
- G304/4 Ħüsn-i ruĥuñla luţf-ı lebûnden haber virür Hep **ab u tâb-ı** cevher-i câm u şafâ-yı mül
2. canlılık, tazelik, körpelik.
- M2/1/5 **Ab u tâbın** gidertüp tef-i semûm-ı ħahrı Berg-i nîlûfere döndürdi gül-i ħandânı
- ab-ı âteşnâk** [1] ateşli su | şarap
- G316/2 Şarâb-ı la'l-fâm u zevrâk-ı zerrîni terk itdüm Ben ol keşti ile ol **ab-ı âteşnâkden** geçdüm
- ab-ı cüy** [4] akarsu, ırmak
- G222/1 Şahn-ı gülşen mülk-i Bağdâd oldu **ab-ı cüy** Şat Yâsemenler şu yüzinde seyr ider mânend-i baţ
- G337/7 Cilâ-yı âyine-i **ab-ı cüyü** seyr itdüm Şafâ-yı meşreb-i şâh-ı cihâna beñzetdüm
- G392/1 Reşk-i firdevs-i berîn oldu yine rüy-ı zemîn **Ab-ı cü** Kevşer aña nergis ü gül ĥür-ı 'ın
- G479/1 Güvleyüp düşdi şabâ bağda **ab-ı cüya** Beñzemiş 'aks-i ruĥunñ gördi bir içim şuya
- ab-ı çeşm** [2] gözyaşı
- G69/6 Giryân o Leylî-veş n'ola şahrâya şalsa Bâkîyi Mecnûnuñ **ab-ı çeşmine** ĥâk-i beyâbân teşnedür
- G142/3 **Ab-ı çeşmüm** baħr ider hâmûni tuğyan eylese Şarşar-ı âhum toĥinsa tağlar hâmûn olur
- ab-ı çeşme-i çeşm** [1] göz pınarının suyu
- G60/5 Yeñmez **ab-ı çeşme-i çeşmüm** dökünse lezzetin Şehd-i şîrîn-i maĥabbet şol kadar kuvvetlütür
- ab-ı dide** [1] gözyaşı
- G303/1 Raĥm eyle **ab-ı dide-i** gevher-nişâre gel Emvâc-ı baħr-i eşkümi seyr it kenâre gel
- ab-ı ĥayât** [6] Ölümsüzlük verdiğine inanılan efsanevî kutsal su. "Ölümsüzlük", *Gılgamış'tan Lokman Hekim*'e dünya edebiyatı anlatılarında önemli bir metaforudur. 'ab-ı ĥayât' anlatısı, Hızır, İlyas, İskender ve karanlıklar ülkesi ile birlikte Divan şiirinde çeşitli bağlamlarda en çok kullanılan leitmotiflerdendir. Bakî Divanı'nda canlılık, susuzluğu giderme, şiirin niteliği ve etkileyciliği bağlamlarında geçmektedir. Hüseyin Kazım Kadri, şiirin bir nitelleyicisi olarak, "nâzik ve rûh-baĥş söz" mecazlı anlamını vermektedir. Krş. HÜSEYİN KÂZİM, C. I, s. 2. 'ab-ı ĥayât' için daha geniş bilgi için bkz. ONAY, s. 55; AND', s. 36. (konu ile ilgili minyatürler bakımından çok önemli); PALA, s.15.
- G69/7 Lûle-i ĥâme ile çeşme-i dilden Bâkî Eyledi kâ'ide-i **ab-ı ĥayâtı** icrâ
- K27/19 Cihânda bir ĥurî adı ħalupdur çeşme-i Ħızruñ Sen eylersin bu gün **Ab-ı ĥayât** aĥkâmını icrâ
- G69/1 **Ab-ı ĥayât-ı** la'lûne ser-çeşme-i cân teşnedür Şun cür'a-i câm-ı lebûñ kim ab-ı ĥayvân teşnedür
- G208/3 Şarâb **ab-ı ĥayât** u câm-ı zerrîni âfitâb olsa Cinân içre gerekmez baña cânân olmasa meclis
- G365/4 Sâkî-i devr minnet ile şunsa içmezün **Ab-ı ĥayâtı** câm-ı zer-i âfitâbdan
- G418/6 Bâkî edâ-yı ĥüb ile vaşf itse leblerünñ Ħand-i nebât hall ider **ab-ı ĥayât** ile
- ab-ı ĥayvân** [5] bkz. 'ab-ı ĥayât' md.
- G69/1 **Ab-ı ĥayât-ı** la'lûne ser-çeşme-i cân teşnedür Şun cür'a-i câm-ı lebûñ kim **ab-ı ĥayvân** teşnedür
- G214/9 Nükte-i la'l-i revân-baĥş ile ey Bâkî yine Zulmet-âbâd-ı midâduñ **ab-ı ĥayvân** gizlemiş
- G217/3 Teşne-diller vâdi-i hicrânda sensüz yandılar Ħızır-veş ey la'l-i nâbı **ab-ı ĥayvânım** yetiş
- K5/31 Benem ol 'aşık-ı şîrîde kim tırnaz revân eyler Dilinden **Ab-ı ĥayvânı** gözünden dürr-i ğaltâmı

- K14/25 Ħudâvendâ sen ol İskender-i pâkîze-meşrepsin Aĥıtdı tab'ı pâküñ ayağına **Ab-ı ĥayvânı**
- ab-ı Kevşer** [1] bkz. 'çeşme-i ab-ı Kevşer' md.
- G417/3 Biĥişt-i câvidânîdür cemâlün ol dehen güyâ Leb-â-leb **ab-ı Kevşerle** tolu bir la'lden küze
- ab-ı nâb** [2] berrak su
- G14/1 'Arîzuñ **ab-ı nâbdur** güyâ Zeĥanuñ bir ĥabâbdur güyâ
- K24/35 Ħüb olur 'arîzuñ üstinde o ĥaţf-ı müşğün **Ab-ı nâb** içre turur tâze vü hoş-ter sünbül
- ab-ı rengin** [1] şarap | kandilin içindeki renkli su
- G32/4 Devr-i meclis ki şafâ câmi'inün çenberidür **Ab-ı rengin** ile ħandîl-i fûrûzânı kadeĥ
- ab-ı revân** [16]
1. akarsu, ırmak
- K8/14 Dilerse aĥıdur **ab-ı revâmı** ĥâk-i Tebrîze Dilerse ĥâk-i Tebrîzi doker **ab-ı revân** üzre
- K22/3 Berg-i bîdi bağda **ab-ı revân** üzre görüp Didiler aĥmış ğılâfından bu tîğ-i zer-nişân
- G170/5 O şahuñ der-geh-i pâkinde ĥidmet kılmada Bâkî Gözi saĥkâ yaşı **ab-ı revân** müjğâni cârûdur
- G182/4 Sîm-tenler cüy-bâr-ı eşkümi aĥıtdılar Der-kenâr olmağ için **ab-ı revâna** girdiler
- G338/2 Ben **ab-ı revân** itmek cân üzre gözüm yaşın Tek meyl-i kenâr itsün ol serv-i ĥurâmânım
- G390/2 Ergâvânî câmeñi görüp n'ola ħan ağlasam Yaraşur **ab-ı revâna** karşı zirâ ergâvân
- G419/3 Basî-ı ĥâke bir ğarrâ bisât-ı nev şalup âzer Giriñler bağladı bād-ı şabâ **ab-ı revân** üzre
- G481/2 Bâğda **ab-ı revân** üzre dökülür berg-i bîd Cüyler didârunuñ reşkiyle düşdi ĥançere
- G499/4 Cüy-bâr-ı eşküm içre çihre-i zerdüm benüm Görinür **ab-ı revân** içinde nîlûfer gibi
- G510/3 Şemşîri ki bu sine-i pür-dâğa şalupdur Bir **ab-ı revândur** ki gülîstâne şalındı
- G526/2 Ser-keşlik eylemezse o servün ayağına Yüzler süriyü varayın **ab-ı revân** gibi
- G545/1 Gel bâğa temâşâ ideğör **ab-ı revânı** Seyr eyle nedür sür'at-i 'ömr-i güzerânı
- G548/2 Ħâmetünñ 'aksî düşerse tañ mı eşk-i çeşmüme Bâğda **ab-ı revândur** serv-i dil-cünüñ yiri
- G379/4 **Ab-ı revân-ı** gülşen-i emn ü emân yiter Tîğ-i cihân-güşâ-yı şehenşâh-ı pâk-dîn
2. akıcı, lirik
- K17/10 Bâkî ne deñlü sözlerünñ **ab-ı revân** ise Aĥar şu gibi yirde gerek rüy-ı i'tizâr
- K22/32 Muttaşıl şî'rüm yazarken ĥâme tırnaz depreñür Neydür anı güyiyâ lerzân ider **ab-ı revân**
- ab-ı rüy** [4] bkz. 'yüz şuyı' md.
1. parlaklık | değer, itibar, şeref
- K12/10 **Ab-ı rüyün** gören ol ĥançer-i âteş-tâbı Sâde-rû ĥüb şanur sine-i 'uryâne çeker
- M3/11/3 Çeşme-sâr-ı sebzezâr-ı devletinden reşhadur **Ab-ı rüy-ı** ĥançer-i kişver-güşâ-yı salñanat
2. seçilmiş, güzide
- G13/4 Mükedder kılmason gerd-i küdüret çeşme-i câmi Bilürsin **ab-ı rüy-ı** milket-i 'Osmâniyüz cânâ
3. yüz akı | yüzü suyu ĥürmetine
- G213/3 **Ab-ı rüyüñdan** irer âyine-i ĥurşide tâb Tâb-ı zülfüñden düşer levĥ-i zamîr-i kâne naĥş
- ab-ı rüy-ı vüzerâ** [1] vezirlerin yüz akı | Ahmet Paşa
- M2/1/6 **Ab-ı rüy-ı vüzerâ** Ħazret-i Aĥmed Pâşâ Mazĥar-ı luţf-ı Ħudâvend-i cihân-dâr olsun
- ab-ı şemşîr** / **tîğ** [2] cevher, gevher (keskinlik, sağlamlık yönüyle); her iki beyitte de kılıç bağlamıyla yer almaktadır. 'ab' bu beyitlerde, keskinlik ve kılıca su verilerek sağlamlık kazanması yönüyle üstünlük, görkem ve hakimiyet göstergesi olarak da okunmalıdır. Bu özelliğiyle 'ab'ın 'menevişli kılıçtan kinaye' olması hakkında bkz. ŞÜKÜN, C. I, s. 2; TULUM, 243; ŞENTÜRK, s. 33.
- G494/5 Cihânunñ ĥâr u ĥaşâkin götürsün **ab-ı şemşîrün** Gülîstân eylesün rüy-ı zemîni düşmenünñ kanı
- M1/1/7 Baş egdi **ab-ı tîğına** küffâr-ı Üngürüs Şemşîri gevherini pesend eyledi Freng
- ab-ı vaşl** [2] vsulat suyu
- G48/2 Gâyetde teşne idi gönül **ab-ı vaşluña** Şusuzluğını kesdi o şemşîr-i âb-dâr
- G156/5 Bâkîye **ab-ı vaşlun** irmez ise Âteş-i hecr ile yanur kül olur
- ab-ı Zemzem** [1] Zemzem suyu (Kâbe yakınlarındaki kutsal su)
- G65/3 Gönül ĥâk-i ĥarîm-i âsitânunñ ârzü eyler Derün-ı dilde niyyet **ab-ı Zemzenden** muşaffâdur
- ab-ı zindeğânı** [1] bkz. 'ab-ı ĥayât' md.
- G54/7 Şafâ-yı şî'r-i Bâkî bâ'îş-i mihr ü maĥabbetdür Bu **ab-ı zindeğânı** ol ĥayât-i câvidânîdür
- ab-ı zülâl** [10]
1. Bakî, bu terkibi tanık olarak gösterilen beyitlerde, sevgilinin ağzından dökülen sözden hareketle şiir yeteneği ve kendi şiirinin niteliğini anlatma bağlamlarında kullanmıştır.
- K21/25 Terâne eylese bülbül çemende güftârım Gelüp öninde zemîn-büs iderdi **ab-ı zülâl**
- G90/6 Dil çeşme-i belâğat aña lûledür kalem **Ab-ı zülâli** şî'r-i selâset-şî'ârdur
- G92/4 Eş'ârım içre vaşf-ı leb-i yâr güyiyâ **Ab-ı zülâl** içinde yatur la'l-pâredür
- G260/1 Âyine-i cemâl-i ĥaĥîĥat-nümâ yüzünñ **Ab-ı zülâl-i** çeşme-i sıdĥ u şafâ sözüñ

- 6451/6 Bâkî letâfet-i ğazel-i âb-dâruñı
Haĥkâ budur ki görmedük **âb-ı zülâlde**
2. berrak su; kar suyu, bkz. DANKOFF, s. 69.
- 6124/4 Nakş-ı hadd-i lâle-reng ol 'ârız-ı pâkîzede
Berg-i güldür güyiyâ **âb-ı zülâl** üstindedür
- 6145/4 'Ârızuñ mir'âtına **âb-ı zülâl** olmaz şebîh
Dostum âyineye bak görmek isterseñ nazîr
- 6294/3 Nic'olur gördi şafâ âyine-i hüsnünde
Yırlere geçdi hayâdan utanup **âb-ı zülâl**
- 669/3 **Âb-ı zülâl-i** vaşluña muhtâc tenhâ dil degül
Hâk üzre kalmış huşk-leb deryâ-yı 'Ummân teşnedür
- 6528/3 Dil bir içim şu istedi çeşme-i la'l-i yardım
Âb-ı zülâl-i hânçerin gösterüp işte mâ didi

ÂBÂD OLMAK [4]

1. yıkılmamak, sürmek l ebedî ayakta kalmak
- K27/23 Nigeĥ-dâruñ Hüdâvend-i zemîn ü âsmân olsun
Cihân ĥurduĥça **âbâd olsun** ol tāk-i felek-fersâ
- 6141/2 Ma'müre-i derunî ĥarâb itdi ğam velî
Maĥrûsa-i maĥabbetüñ **âbâd olup** gider
2. şenlenmek, bayındır olmak
- 633/5 Dil-i Bâkî nice **âbâd olur** kim
Yıkar ol ğamze-i fettân yıkar ruĥ
- 6323/4 Menzil-i 'İş u tārâb ĥurrem ü **âbâd olsun**
Yıkalum zerĥ u riyâ deyrini vîrân idelüm

ÂBÂDÂN [1] gelişip güzelleşmiş, bakımlı, bayındır

- K2/29 Ravza-i dîn ü çemenzâr-ı şerî' at olalı
Maĥar-ı luĥfûñ ile milket-i Rüm **âbâdân**

'ABD [1] köle, bende l padişahın saraya bağlı hizmetkârları

- K2/12 Hüsrev-i Cem-'azamet dâver-i Hâkân-satvet
Belki eñ kem kulu Cem '**abd-i** ĥakîri Hâkân
'**abd-i Memlükî** [1] köle; bkz. TULUM, s. 315. (gulâm-ı memlük)
- K7/22 '**Abd-i Memlükî** gibi ĥâk-i cenâbî ĥıdmetin
Seyyid-i şâhib-velâyet Hân-ı Gilân eyledi
'**abd-i Ĥabeşî** [1] Habeşli bir köle (siyah tenli olması bağ-lamıyla)
- 6375/1 Ruĥsârûña ĥaĥt-ı 'anber-eşşân
'**Abd-i Ĥabeşidür** adı reyĥân

ABDÂL [8] Kökleri melameti düşünceye uzanan, geleneksel sim-geleri (hükümdarlık tacı, iktidar tahtı) terk ve reddeden, bo-yun ve bileklerine halkalar takarak "başı kabak yalın ayak" gezen kalenderî dervişlerin adı. Bu dervişlerin diğeri aksesu-amları ise teber, keşkül ve nefirdir. Bakî'de, vücutlarını dağ-lamaları, esrar kullanmaları ve çıplak gezmeleri (çıplaklık-larını koyun postuyla gizlerler) bağlamlarında geçmektedir.

- K21/1 Ağardı berf ile yir yir çemende cism-i nihâl
Niteki penbe-i dağ ile sine-i **abdâl**

- 6267/2 Nic'olur dağların işler ise ey **abdâl**
Çürümüş râh-ı maĥabbetde bir iki pûluñ
- 658/1 Cür'a-dân **abdâla** gerçi maĥzenü'l-esrârdur
Rind-i dürd-âşâma sâĥar maĥla u'l-envârdur
- 6138/1 'Aşık ki süz-i 'aşk ile 'uryân olup gezer
Abdâldur ki 'âlemi ĥayrân olup gezer
- 672/4 Añma 'aşk **abdâlnuñ** râzın helâk eyler seni
Bunların esrârı ey zâhid katı kâttâl olur
- 627/4 Yaĥarlar hep fetil-i dağ olur destâr ile câme
Budur **abdâllar** 'aşkuñda 'uryân olmağa bâ 'iş
- 6105/2 **Abdâllaruz** n'eyleyelüm tâc u kabâyı
Dervîşlerün tâci fenâ başı kâbâdur
- 6454/2 Tâzeler derd-i dili miĥnet-i eyyâm-ı firâĥ
Dâĥin **abdâluñ** ider mâh-ı Muĥarrem tâze

ÂB-DÂR [10]

1. taptaze, akıcı, parıltılı, ışıltılı l keskin, sağlam. Ayrıca "suyu iyi verilmiş, menevişli" anlamları için bkz. FZ., C. I, s. 10; TULUM, s. 244 ('yalabık', 'eyü cevherli').
- K9/12 Nuşret yüzini oldı nümâyende 'âleme
Âyine-veş elinde o şemşîr-i **âb-dâr**
- 648/2 Ğâyetde teşne idi gönül âb-ı vaşluña
Şusızlıĥını kesdi o şemşîr-i **âb-dâr**
2. yeni, terütaze l güzel şiiir/söz
- 6101/5 Bâkî yanardı tâb-i teb-i hecr-i yâr ile
Şu sepmeyeydi yüregine şî'r-i **âb-dâr**
- 6331/6 **Âb-dâr** olsa n'ola mîve-i şî'r-i Bâkî
Urmadı kimse bu bâĥ içre daĥı böyle kâlem
- 6152/7 Bâkî nihâl-i ma'rifetüñ mîve-i teri
'Ârif katında bir ğazel-i **âb-dârdur**
- 6398/8 Sevâd-ı ĥaĥda nazm-ı **âb-dârum**
Çemenzâr içre olmuşdur aĥar şu
- 6451/6 Bâkî letâfet-i ğazel-i **âb-dâruñı**
Haĥkâ budur ki görmedük âb-ı zülâlde
3. renkli, parlak (mücevher)
- 6311/3 Dürc-i dehânî var ise billür ĥoĥkadur
Andan görünür iki laĥif **âb-dâr** la'l
- 6320/5 Şalup şemşîr-i nazm-ı **âb-dârı** deĥre Bâkî-veş
Belâĥat kişverin ey pâdişâh-ı kâm-yâb açdum
- 6257/4 Güler bu ĥüfte-i rengini ĥüşvâr idinüp
Ruĥına şevĥ viren la'l-i **âb-dârı** görüñ
- '**ABEŞ** [2] boşu boşuna
- 6361/2 Varup Mecnûn gibi âhuñ kemendin şalma şaĥrâyâ
Ol âhu saña şayd olmaz '**abeş** yâbâne söylersin
- 6426/2 Tütalum Ka'be-i tevfiĥ-i ilâhî yolını
Bu beyâbânda '**abeş** gezmeyelüm âvâre
'**abeş yire** [1] boşu boşuna, gereksiz yere bkz. TULUM, s. 315.
- 6443/3 Hüner ehli zamânede gülmez
'Âkıl itmez '**abeş yire** ĥande

- ÂB-GİNE** [1] sürahî/kadeh; Tuhfe-i Şahidî'de 'sırça (cam)' karşı-lığı veriliyor. Krş. ŞAHİDÎ, s. 70.
- 6329/4 **Âb-gîne** içinde mey gibidür
Leb-i la'lüñ ĥayâlî dilde müdâm
- ÂB-GÜN** [1] buz; bkz. TULUM, s. 244.
- K12/1 Kalmayup ferri düşdi destinden
Ĥançer-i **âb-gümü** Behrâmuñ
- '**ABHER** [1] nergis; '...nergis ve zerrin ta'bir olman şükûfeye dinür ve yâsemîne dinür ve başka bir şükûfe ismidür ki Fârisî'de ana bustân-ı efrûz dirler, Türki'de bustân güzeli ve mir-i âşıkân ta'bir iderler." krş. MÜTERCİM ÂSİM², C. 2, s. 20.; "nergis, zerrin kadeh denilen çiçek, abher-i as-far." krş. SALÂHÎ, s. 132.
- K24/28 Hâline 'ayn-ı 'inâyetle niĥâĥ eyler iseñ
Göz açup ide nazar niteki '**abher** sünbül
- '**ABİR** [1] misk, amber; çeşitli ot, kök ve maddelerin özel karşı-mıyla elde edilen güzel koku; Mütercim Âsım, bu kokunun terkinini Tuhfe-i Tibbiyye'den alıntılararak şöyle açıklar: '...sıfâtı sandal-ı ebyaz, üç cüz mü didükleri kök ve sün-bül kökü ve gül-i ahmer ve sünbül-i hindî ve ırsâ ve turunc çiçeği ve igde çiçeği ve topalak ve nârenc her birinden bir cüz ve mikdâr-ı kalîl misk be-ĥâyet ince saĥk idüp terkib iderler.' krş. MÜTERCİM ÂSİM², C. 2, s. 19; 'gökçek ko-kulu otlardan yapılan tîb'; krş. AHTERÎ, s. 276.
- 6523/2 Şaçıldı cür'a-i câm-ı maĥabbet bâĥ-ı Rıdvâna
Şuyın Keşver nebâtın ney-şeker ĥâkin '**abir** itdi
'**abir ü 'anber** [1] abir ve amber
- 6228/3 Ĥâk-i rehûnden irdi meĥer şubĥ-dem nesîm
Rüy-ı '**abir ü 'anber** ile taldı bu tārâf
- ÂBNÜS** [1] abanoz (sert, dayanıklı, cila tutan siyah ağaç)
- 6212/3 Ruĥsâr-ı şâf u pâki ĥam-ı zülf-i yârda
Âyinedür ki deste vü pervazı **âbnüs**
- AC** [1] aç
- 6394/1 Çarĥa baş egme gönül hergiz daĥı **ac** olmadan
Yigdür ölmek merd olan nâ-merde muĥtâc olmadan
- '**ACEB** [27]
1. hoş, müstesna, farklı
- K27/2 '**Aceb** beyt-i muşanna'dur bulunmaz degme dîvânda
Ferah-baĥş u şafâ-güster neşât-engiz ü rûĥ-efzâ
- 652/1 Nihâl-i kâmetüñ ĥâkâ '**aceb** naĥl-i dil-ârâdur
Egerçi kaddüñ a'lâ kâkülün a'lâdan a'lâdur
- 661/6 Sultân-ı 'aşka bende şatar şimdi kendüyi
Bâkî de ĥâk budur ki '**aceb** pâdişâhdur
- 6105/4 Bâĥ-ı tārâb u 'İşâ mey-i nâb u dem-i nây
Ĥâkâ bu '**aceb** ĥüb u laĥif âb u hevâdur
- 6218/2 Bir secde ile kıldı ruĥ-ı âfitâbî zer
Ĥâk-i cenâb-ı dost '**aceb** kîmyâ imiş
- 6353/5 Leb-i şîrîni vaşında '**aceb** rengin ğazel düşdi
Okuñ bu şî'ri tûf-i şeker-ĥüftâre eĥlenşün
- 6416/6 Pâ-büsüñ özler oldı görelden izüñ tozin
Bâkî '**aceb** ĥayâle döşendi ĥubâr ile
2. acayip, korkunç
- K14/21 Neheng-âsâ dil-âverler 'adüyü yutdılar ĥitdi
'**Aceb** deryâ imiş ĥâkâ bu leşgerĥâh-ı 'Osmânî
3. nadir olarak
- 6279/6 Şarâb-ı nâbdan ĥumlar tehî ĥum-ĥâneler tenhâ
'**Aceb** ĥâlifiligin buldı riyâ ehli bu meydânüñ
4. öyle ki, şaşırtıcı, ibretlik, hayranlık uyandır; bu anlam-lar için krş. TULUM, s. 316.
- K7/11 Zülf-i dil-ber bendine düşmiş gibi âşüfte-ĥâl
Sünbül-i miskîn '**aceb** kendin perîşân eyledi
- 6121/1 Gönlin alup ĥonca-veş âl ile dil-teng itdiler
Bülbül-i şürîdeye güller '**aceb** reng itdiler
- 6134/5 Ĥâk-ı cihânî nakşına eyler firîfte
Nakĥâş-ı rüzĥâr '**aceb** renkler geçür
- 6263/5 Kühl-i ĥâk-i pây-i yârî çeşmüñe
Sürmeden Bâkî '**aceb** süd eyledüñ
- 6159/5 Câm-ı 'işret nûş iden bir ĥâtresin dökmez yire
Ehl-i dil bir cür'aya degmez '**aceb** devrân olur
- 6228/5 Bir mâhdur ki cevresin almış sitâreler
Bezm-i şarâba gice '**aceb** şevĥ virdi def
- 6267/1 Dil-rübâlarla '**aceb** keşreti var her yoluñ
Geçemez ĥüblarından gönül İstanbülüñ
- 6278/2 Dil-dâdelerün ĥâĥkına söz geçmedi hergiz
İnşâf '**aceb** teng imiş ey ĥonca dehânüñ
- 6318/10 Ĥâmüşlik senden '**aceb** tab'uñ müsellemler tutdı hep
Sihr-âferîmân-ı 'Arab pâkîze-ĥüyân-ı 'Acem
- 6336/4 Gice şem'-i ruĥuñ şevĥinde bir kaç beyti yandurdum
'**Aceb** ĥüb u dil-efrûz eyledüm ĥoş dil-pesend itdüm
- 6360/2 Ĥaĥ-ı la'lünde bulmaz cây-e ĥengüşt i'tirâz ehli
'**Aceb** zâhirdür ey ĥonca dehânüñ farkı ĥâtemden
- 6514/5 Gönül virdük bu fânî mülke Bâkî
'**Aceb** ĥafletde ĥalduk ĥey meded ĥey
5. acaba
- 6164/6 Düşdi Bâkî belâlara dimedüñ
'**Aceb** ol derde mübtelâ n'eyler
- 6195/4 Ne kanlar ağların hecride yârüñ derd-i fûrkatden
'**Aceb** bir dem mi vardur çeşm-i pür-ĥün eşk-bâr olmaz
- 6343/4 '**Aceb** ey serv-i ser-keş sen ne naĥl-i 'âlem-ârâsın
Ki kaddüñ dikmesidür gökde Tübâ yirde 'ar'ar hem
- 6426/5 '**Aceb** ol tâ'at u takvâ diyü zu'm itdügümüz
Varcaĥ n'olsa gerekdür nazar-ı Cebbâre
- 6123/3 Mevc urur bād-ı seĥerden sebze-i ter mi '**aceb**
Yâ bisât-i bezm-i 'İş olmuş yeşil ĥârâ midür
6. çok
- 6320/1 Cemâl-i 'âlem-ârâsından ol mâhuñ niĥâb açdum
'**Aceb** ferĥunde geldi fâl-i aĥvâlüm kitâb açdum



BÂKÎ DİVANI SÖZLÜĞÜ

Bağlamalı Dizin ve İşlevsel Sözlük

FURKAN ÖZTÜRK

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Yüksek lisansını aynı üniversitede yaptı. Celal Bayar Üniversitesi ve DTCF (Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi)'de araştırma görevlisi olarak çalıştı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda *Bâkî Divânı Sözlüğü (Bağlamalı Dizin ve İşlevsel Sözlük)* konulu tezıyla doktorasını tamamladı. *Bâkî Divân, Nümüne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye, Tezkire-i Silâhdârzâde* adlı kitaplarının yanı sıra pek çok makalesi yayımlanan Furkan Öztürk Akdeniz Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışıyor.

Sultanü'ş-şuarâ Bâkî Osmanlı edebiyatının on altıncı yüzyıldaki en önemli şair ve bürokratlarından biridir. Şairin *Divânı*' 20.714 kelimelik bir söz varlığına (vokabüler) sahiptir. 8607 kelimesi (% 42) Arapça, 5503 kelimesi (% 32) Farsça, 4569 kelimesi (% 26) Türkçeden oluşan bu söz dağarcığı benzetmelikler, metaforlar, deyimler, atasözleri, terimler, kültür dili, şehirlî konuşma dili ve kalıplaşmış sözlerden (dua, beddua, tebrik vb.) oluşmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki bütün görkem ve zenginliği, Bakî'nin şiir dilinde başarılı bir biçimde yansıtılmıştır. *Bâkî Divanı Sözlüğü*'nde Osmanlı şenliklerindeki gösteri dünyasından giyim kuşam ve aksesuarlara, değerli taşlardan saltanatın ışıltılı taht ve taçlarına, eski dünya kahramanlarından deriş ritüellerine, meclis ve eğlencelerinden hasbahçeleri ve çiçeklerine, amber, misk, galiye gibi itriyatlarından medreselerde okutulan el kitaplarına kadar bütün tarihsel öğeler ve imparatorluk kültürü alfabetik olarak okuyucuya sunulmuştur.



DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Unal Han No: 21/4
Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN: 978-605-4635-21-4



9 786054 635214

(CULT)

ISBN: 978-605-4635-20-7



9 786054 635207

(TANIM)